

İbadetlere ilişkin fıkî meselelerde nakledilen şaz görüşler ve delilleri

Ercan Kuşak¹

Özet

Fıkî eserler hususunda elimizde bulunan tarihsel birikim, dini daha güzel anlayabilmek ve yaşayabilmek hususunda günümüz insanların hayatlarına ışık tutup, onlara yardımcı olmaktadır. Bu eserlerde bulunan görüşler bazen icmâ denilecek kadar kesin ve katî görüşler olup insanlar tarafından tercih edilmekte, bazen de şâz denilecek kadar zayıf görüşler olup insanlar tarafından rağbet görmemektedir. Fıkî eserlerde şâz kavramı bazen icmâya muhalif olan görüşleri ifade etmek için kullanılırken, bazen de cumhuru ulemanın görüşüne muhalif olan görüşler için kullanılmaktadır. Şâz görüşlerin insanlar tarafından bilinen ve tercih edilen görüşler olmaması, onları değersiz hale getirmemektedir. Her bir görüş, hayatını bu ilme adanmış olan, konunun uzmanları tarafından ortaya konulmuş, bazen akli bazen de nakli bir takım kuvvetli delillere dayandırılmıştır.

Bu makalemizin ilk kısmında, şâz kavramı üzerinde durulmuş ve bu kavramın fıkîhta ifade ettiği manaya dikkat çekilmiştir. İkinci kısımda ise fıkî kitaplarının namaz, oruç, zekât ve hac gibi ibadetler ile ilgili kısımlarında yer alan ve ulemadan nakledilen şâz görüşlere ve bu görüşlerin dayanaklarına temas edilmiştir. Sonuç bölümünde ise bu görüşlerin şâz da olsa birtakım kuvvetli dayanakları olduğu, ulemanın her görüşünün ilmi bir yaklaşımdan kaynaklandığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler şaz, icma, islam hukuku, ittifak

Tür Araştırma Makalesi

Received: 25.11.2024

Accepted: 25.02.2025

Published: 25.06.2025

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslami Bilimler, Türkiye, ekusak23@gmail.com,

 0000-0002-6411-968X

Shaz opinions on matters related to worship and their bases

Abstract

The historical accumulation we have regarding fiqh works sheds light on the lives of today's people and helps them to understand and live the religion better. The views found in these works are sometimes strong enough to be called *ijma* and are preferred by people, and sometimes they are weak enough to be called *chaz* and are not preferred by people. In fiqh works, the concept of *shaz* is sometimes used to express views that oppose the *ijma*, and sometimes this concept is used to express views that oppose the opinion of the majority *ulema*. The fact that absolute views are not known and preferred by people does not make them worthless; each view has been put forward by experts on the subject who have devoted their lives to this science, and is based on a number of strong evidence, sometimes mental and sometimes narrated. This seminar consists of two parts, and the first part focuses on the concept of *shaz* and draws attention to the meaning of this concept in fiqh. In the second part, the *Shaz* jurisprudence books have discussed the *Shaz* opinions and their bases on the issues related to prayer, fasting, zakat and hajj (matters related to worship). In the concluding section, it is concluded that these views have some strong grounds, even if they are *shazas*, and that every view of the *ulema* is based on a scholarly approach.

Keywords *shaz, ijma, low canon, alliance*

Paper type *Research paper*

Beyannameler

Etik Kurul Onayı ve Katılımcı Onamı: Bu çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Yayın İzni: Bu çalışma yayın izni gerektirmemektedir.

Veri ve Materyallerin Mevcudiyeti: Bu çalışmada paylaşıma açık veri veya materyal bulunmamaktadır.

Çıkar Çatışması: Yazar, herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedir.

Finansman Beyanı: Bu çalışma herhangi bir fon sağlayıcı kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Yazar Katkı Beyanı: Bu çalışma tek yazar tarafından yürütülmüştür.

Teşekkür: Teşekkür edilecek herhangi bir kişi veya kurum bulunmamaktadır.

Yayın Etiği Beyanı: Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur. Makalede yer alan görüş ve bulgular yalnızca yazara aittir.

Bu makale benzerlik tespit yazılımlarıyla taranmıştır.

1. Giriş

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de fıkıh ile sosyal yaşam iç içe bir şekilde varlıklarını devam ettirmektedirler. Günümüz insanı birçok yönüyle Asrı Saadet, Selçuklu ve Osmanlı zamanında yaşayan insanlardan farklı olup, daha sorgulayıcı ve nakilden ziyade akli önceleyen insanlar durumundadırlar. İşte tam olarak bu sebep ile günlük yaşamda karşılaştıkları problemlerle alakalı İslam'ın getirdiği çözümlerin dayanaklarını, hikmetlerini ve güzelliklerini bilmedikleri için birçok hususta akıllarındaki şüpheler zail olmamakta, şüphe denizlerinde bocalayıp durmaktadırlar. Bu insanları şüphe denizinden mutmainlik sahiline çıkartmak ancak bu görüşlerin akli ve nakli delillerinin ortaya konması, İslami hükümlerin hikmet ve güzelliklerini kavranması ile mümkündür. Bu hususta alimlerin meseleyi akli ve nakli olarak nasıl ele aldıklarının bilinmesi, her görüş sahibinin mutlaka bir delile dayanıp ona göre görüş beyan ettiğinin bilinmesi insanlarda bu görüşlere karşı bir itminan oluşturacağı açıktır.

Salt üzerinde icmâ edilen fikhî hükümler değil icmâ'ya ve ekseri ulemanın görüşlerine muhalif olan şâz görüşlerin dahi sağlam dayanaklarının olması, görüşlerini aklen ve naklen delillendirmiş olmaları fıkha olan muhabbeti ve mutmainliği artıracak bir hakikattir. Şâz görüşlerin şâz olması onları değersiz hale getirmeyip, aksine bu görüş sahiplerinin ortaya koyduğu farklı bakış açıları fıkıh ilmine bir güzellik ve zenginlik katmaktadır. Bu durum aynı zamanda şâz bir görüşe kıyasla icmâ edilen bir görüşün delillerinin ne kadar kuvvetli ve sağlam olduğunu kendiliğinden ortaya koyacaktır. Fıkıh literatüründe sahip olduğu yer ve fıkıh pratiğindeki önemine rağmen şâz fikhî görüşler hakkında kapsamlı akademik çalışmaların yapılmadığı tespitinden hareketle biz bu makalemizde şâz fikhî görüşler hakkında tafsilatlı bir inceleme yapmaya gayret ettik. Her meseleyi izah ederken öncelikle ulemanın konu ile ilgili görüşü ortaya koyup, ardından bu hususta nakledilen şâz görüşleri geçtiği kaynaklarıyla beraber zikrettik. Ardından bu şâz görüş sahiplerinin dayandığı delilleri ortaya koyduk.

2. Şaz Görüşler ve Delilleri

Makalemizin bu bölümünde şâz kavramı, şâz kavramının hadis, kıraat ve fıkıh ile bağlantısı üzerinde durmaya gayret edeceğiz. Ardından da fikhi eserlerde nakledilen şaz görüşleri ve bu görüşlerin delillerini ortaya koyacağız.

2.1 Şaz Kavramına Genel Bir Bakış

Sözlükte “umumdan ayrılmak, tek başına kalmak, farklı olmak, cemaatten ayrılmak, kural ve kaidelere aykırı olmak” manasındaki şâzze (şüzûz) kökünden türeyen şâz kelimesini (İbn Faris, 2011: 3/180) bazen hadis, bazen fıkıh kitaplarında, bazen de kıraat ile alakalı eserlerde kullanılmakta olduğu görülür. Hadis ilminde şâz rivayet, kıraat ilminde şâz kıraat, fıkıh ilminde ise şâz görüş şeklinde eserlerde kullanılan bu kavramın, hadis ve kıraat ilminde ne manaya geldiklerine kısaca temas edip, asıl konumuz olan fıkıh ilminde şâz kavramı üzerinde duracağız.

2.2 Hadis ve Kıraat İlminde Şaz Kavramı

Hadis ilminde rivayet edilen hadisler sıhhat derecelerine göre birbirinden farklı terimler ile tarif edilirler. Bu kavramlardan biri de şâz hadis kavramıdır. Hadis ilminde şâz kavramı “sika bir râvinin diğer sika râvilere veya kendisinden daha sika olan bir râviye aykırı olarak tek başına rivayet ettiği hadis” (Aydınlı, 2010: 38/385) şeklinde tanımlanmıştır. İbn Hacer el-Askalânî'nin (öl. 852/1449) benimsediği ve öne çıkardığı şâz hadis kavramı bu şekildedir (Suyuti, 2009: 271).

Kıraat ilminde şâz kavramına gelince; kıraat ilminde kıraatler mütevatir, sahih, şâz ve mevzu olmak üzere dört sınıfa ayrılmaktadır. Bunların içinde konumuz ile alakalı olan şâz kıraat kavramının ıstılahi tanımı alimler arasında farklılıklar göstermektedir. İmam Taberî (öl. 310/923) şâz kıraati “Hz. Osman'ın mushafına ve genele muhalif olan ve senedinde tek kalan kıraatler”

şeklinde tanımlamıştır. Şâz kıraatin tanımı ile ilgili olarak başka alimler tarafından daha farklı tanımlar da zikredilmektedir.

2.3 Fıkıh İliminde Şâz Kavramı

Fıkıh ilminde şâz kavramı; bir içtihadın cumhurun içtihadından ayrılarak tek başına kaldığını ifade etmek için kullanılmaktadır (Öğüt, 1993: 8/94). Bazı alimler şâz kavramını tanımlarken “ulemadan bir kişinin diğerlerine muhalefeti” şeklinde ifade etmişlerdir. Bu tanıma göre şâz görüş icmâ'ya muhalif görüşler manasında kullanılabileceği gibi cumhurun görüşüne muhalif görüşler içinde kullanılabilmektedir Cessâs (öl. 370/981) ve İbn Kudâme (öl. 682/1283) gibi alimlerin, şâz kavramını cumhura muhalif içtihatlar için kullandıkları görülmektedir. Zahirîlere ve Hasan Basrî'ye (öl. 110/728) göre ise herhangi bir konuda ulemanın icmâ etmesinden sonra, içlerinden birinin icmâ ettikleri görüşten çıkması halinde o kişiye şâz denilmektedir (İbn Hazm, 2016: 87). Bu şekilde şâzı icmâ'ya muhalif durumlar için kullanılmaktadırlar. İmam Gazzâlî (öl. 505/1111) ve Zerkeşî'nin (öl. 794/1392) de şâz kavramına icmâ bahsi altında yer verdiği görülmektedir. Dolayısıyla Hanefî mezhebinin içinde şâz kavramı her iki manada kullanılmış olma ihtimali taşısa da Şâfiî mezhebinde icmâ'ya muhalif görüşler manasında kullanılmıştır. Şâz kavramını her iki mana da kullanan alimler bu kavram ile Fikhî görüşlerin zayıflığını ortaya koymaktadırlar.

3. İbadetler ile İlgili Hususlarda Nakledilen Şâz Görüşler ve Delilleri

3.1 “Abdestte Kulakların Yıkanması Farzdır” Görüşü

Fukâha abdest alırken kulakları mesh etmenin meşru olduğu hususunda icmâ ederken, (İbn Abdilber, 2010: 416) bunun abdestin sünnetlerinden mi farzlarından mı olduğunda ihtilaf etmişlerdir. Hanefîlerin, Şâfiîlerin ve Malikîlerin de bulunduğu cumhur bunu abdestin sünnetlerinden benimserken (Hattabi, 2010: 357) Hanbeliler ve bazı Maliki alimleri ise bunu abdestin farzlarından görmüşlerdir (İbn Kudame, 2009: 90).

Şâz Görüş ile İlgili Rivayetler; İbn Rüşd Bidâyetü'l-müctehid, Şevkânî (öl. 1250/1834) ise Neylû'l-evfâr adlı eserinde kulaklarda aslolanın mesh etmek olmayıp yıkanmak olduğu ile alakalı şâz bir görüş rivayet etmişlerdir. Tusi bu şâz görüşün İmam Zührî'ye (öl. 124/742) ait olduğunu Kitabu'l-Hilâf adlı eserinde belirtmektedir (Tusi, 2008: 86).

Şâz Görüşün Delili; Bu görüş sahipleri abdesti emreden Maide suresi altıncı ayette geçen ‘yüz’ ifadesinin şümulüne dayanmış, kulakların başa ait olmadığını, yüzün sınırlarına dahil olduğunu, dolayısıyla yüz ile beraber bunlarında yıkanmasının farz olacağını söylemişlerdir (İbn Rüşd, 2016: 76).

3.2 “Mestin Abdestsiz Giyilmesi Caizdir” Görüşü

Fukâha mestleri mesh edebilmek için mestlerin abdestli bir şekilde giyilmesinin şart olduğu hususunda müttefiktir (Serahsi, 2009: 98).

Şâz Görüş ile İlgili Rivayetler; Mestlerin abdestsiz giyilmesinin caiz olduğuyla ilgili şâz görüş, İbn Lubâbe'nin el-Müntehâb adlı eserinde İbnü'l-Kâsım kanalıyla İmam Mâlik'ten rivayet edilmiştir. Yine bu görüşü İbn Rüşd Bidâyetü'l-müctehid adlı eserinde zikretmektedir (İbn Rüşd, 2016: 88).

Şâz Görüşün Delili; Şâz görüş sahipleri bu hususta rivayet edilen Buhari ve Müslim'de geçen rivayete dayanmaktadırlar. Muğire abdest alacak olan Hz. Peygamber (sav)'in mestlerini çıkarmaya çalışınca Hz. Peygamber (s.a.v) kendisine 'Onlara karışma. Çünkü ben onları tahir iken giydim' demiştir. Mestlerin abdestsiz olarak giyilmesini caiz görenler hadis de geçen 'tahir' kelimesini abdestli manasında değil de temiz manasında anlamışlardır (İbn Rüşd, 2016: 88).

3.3 “Deniz Suyu Temizleyici Değildir” Görüşü

Fukâha deniz suyunun temiz (tahir) ve temizleyici (mutahhir) olduğu hususunda müttefiktir ([İbn Hazm: 2016: 210](#)).

Şâz Görüş ile ilgili Rivayetler; İbn Rüşd Bidâyetü'l-müctehid adlı eserinde bu hususta şâz bir görüş zikretmektedir. İmam Tirmizî (öl. 279/892) ise es-Sünen adlı eserinde bu şâz görüşün Abdullah bin Amr'a ait olduğunu deniz suyu hakkında 'O ateştir' dediğini dolayısıyla bu su ile abdest almanın caiz olmadığını söylediğini belirtmektedir ([Nevevi, 2010: 136](#)).

Şâz Görüşün Delili; Bu görüşü benimseyenler, denizlerin cehennemin tabakalarından olduğu ve cehennemin denizlerin diplerinde olduğu ile alakalı nakledilen rivayetlere dayanmışlardır. Yani bu su azap ehlini anımsatan bir su olarak görülmekte ve Hz. Peygamber (s.a.v) ashabını azaba uğrayan Semud halkının sularından sakındırdığı gibi deniz suyundan da sakınmak gerekmektedir, demiştirler ([İbn Kudame, 2009: 22](#)).

3.4 “Güsülden Önce Abdest Almak Farzdır” Görüşü

Fukâha güsülden önce abdest almanın farz olmayıp sünnet olduğu hususunda müttefiktir ([Kasani, 2005: 34](#)).

Şâz Görüş ile ilgili Rivayetler; İmam Nevevî Mecmu' adlı eserinde bu hususta Ebû Sevr (öl. 240/854) ve Ebû Davud'dan (öl. 275/889) abdestten önce gusletmenin farz olduğu ile alakalı şâz bir görüş nakletmektedir ([Nevevi, 2010: 2/186](#)).

Şâz Görüşün Delili; Bu görüş sahipleri bu hususta nakledilen Hz. Aişe hadisinin zahiri ile hükmetmişlerdir. Buhari ve Müslim'de geçen hadiste Hz. Aişe (öl. 58/678) şöyle buyurmaktadır 'Resulullah (sav) cünüplükten yıkanacağı zaman, önce ellerini yıkamaktan başlar, sonra sağ eliyle sol eline su döküp bacaklarının arasını yıkar, sonra namaz abdesti gibi abdest alır. Sonra suyu alıp parmakları ile saçlarını ovar başına üç kere su dökerdi, Son bütün derisi üzerine suyu akıttı' ([İbn Rüşd, 2016: 127](#)) bu hadisin zahirinden bu şekilde gusletmenin farz olduğu anlaşılmaktadır.

3.5 “Kadına İhtilam Olmasından Ötürü Gusül Gerekmez” Görüşü

Fukâha ihtilam olan erkeğe de kadına da gusletmenin farz olduğunda müttefiktir ([İbn Rüşd, 2016: 130](#)).

Şâz Görüş ile ilgili Rivayetler; Erkeklerle ihtilam olmaları durumunda gusül gerekeceği, kadınlara ise gusül gerekmeyeceği ile ilgili İbni Cerîr et-Taberî, İbrahim en- Nehaî'den (öl. 96/714) şâz bir görüş rivayet etmektedir ([Mazeri, 2015: 202](#)).

Şâz Görüşün Delili; İbrahim en- Nehaî, hayız kadın için gusül sebebi iken, ihtilam erkek için gusül sebebidir, diyerek kıyas-ı şebih yoluna gitmiştir. Ve kadına ihtilamdan dolayı gusletmeyi farz görmemiştir ([Mazeri, 2015: 202](#)).

3.6 “Teyemmümde Niyet Şart Değildir” Görüşü

Fukahâ abdest ve gusülde niyetin farz olup olmadığına ihtilaf ederken, teyemmümde niyetin farz olduğunda müttefiktirler ([Şirbini, 2009: 97](#)).

Şâz Görüş ile ilgili Rivayetler; Teyemmümde niyet ile alakalı İbn Hâcer, Fethu'l Bârî'sinde, İbni Kûdame ise Muğnî 'sinde Hasan b. Salih'ten (öl. 168/784-85) teyemmümde niyetin şart olmadığı ile alakalı şâz bir görüş nakletmektedirler ([İbn Hacer, 2013: 434](#)).

Şâz Görüşün Delili; Teyemmüm için niyeti şart görmeyenler, teyemmümü sebebi bilinen müallêl bir hüküm olarak görüp, ibadet olarak görmemişlerdir. Dolayısıyla niyeti şart görmemişlerdir ([İbn Rüşd, 2016: 165](#)). Mezheplerin sebep ve illet ile alakalı görüşlerine

ayrıntılı bir şekilde Ünal Yerlikaya “Hanefî Düşüncede Hakikat-Mecâz İlişkisinin Kavranış Biçimine Etkisi Bakımından Sebep-İllet-Hüküm İlişkisi” adlı araştırma makalesinde temas etmektedir (Yerlikaya, 2018).

3.7 “Necis Şeylerle de İstinca Yapılabilir” Görüşü

Fukahâ temiz olan taş, mendil vs. şeyler ile istincanın caiz olduğunda müttelik olduğu gibi necis olan şeyler ile istinca yapmanın caiz olmadığına da müttelik (Şafi, 2008: 37).

Şâz Görüş ile İlgili Rivayetler; Necis olan şeylerle istinca etmenin caiz olduğu ile alakalı İmam Taberî’den şâz bir görüş rivayet edilmiştir.

Şâz Görüşün Delili; Necis şeyler ile istincayı caiz görenler Ebu Hüreyre (r.a)’dan rivayet edilen ‘Allah resûlü (sav) kemik ve zibil ile istincayı yasakladı ve dedi ki ‘Bu ikisi temizlemez’ hadisinde (Zeylai, 2010: 97) geçen yasağı kerahate hamletmiş ve necasetin aynını gideren her şey ile necaset yapılabileceğini benimsemişlerdir (İbn Rüşd, 2016:197).

3.8 “Namazda Son Oturuş Farz Değildir” Görüşü

Fukahâ namazda ilk oturuşun hükmü hususunda ihtilaf etmiş olsa da son oturuşun farz olduğu hususunda müttelikler (Nevevi, 2016: 4/107).

Şâz Görüş ile İlgili Rivayetler; İbn Abdülber, (öl. 463/1071) el-İstizkâr adlı eserinde namazdaki son oturuşun farz olmadığı ile ilgili İbn Uleyye’den (öl193/809) şâz bir görüş nakletmektedir (Kurtubi, 2010: 524).

Şâz Görüşün Delili; İkinci oturuş farz değil diyenler bu hususta ikinci oturuşu birinci oturuşa kıyas etmek edip, bu husus ile alakalı Basralıların naklettiği zayıf bir hadise dayanmaktadırlar. (Merginani, 2006: 75).

3.9 “Me’mun’a Kendi Hatasından Ötürü Sehiv Secdesi Gerekir” Görüşü

Fukahâ namazda imama tabi olan kişinin (me’mun) yaptığı ve sehiv secdesini gerektirecek hata sebebiyle kendisine sehiv secdesi gerekmeceği, imamın bu kişinin sehivini yüklenecğinde müttelik (Şirbini, 2009: 210).

Şâz Görüş ile İlgili Rivayetler; İmama tabi olan kişinin yaptığı hata sebebiyle kendisine sehiv secdesi gerekeceği görüşü İbni Kûdame tarafından Muğnî adlı eserinde şâz bir görüş olarak nakledilmiştir (İbn Kudame, 2009: 32).

Şâz Görüşün Delili; Bu görüş sahipleri imamın me’munun bazı fiillerini yüklediğini ama yaptıkları hataları yüklenmeyeceği görüşündedirler (İbn Rüşd, 2016: 386).

3.10 “Sabah Namazı İçin Kamet Getirildikten Sonra Mesid İçinde Sünnet Namaz Kılınabilir” Görüşü

Fukahâ sabah namazının farzı için kamet getirildikten sonra mescit dışında sünnet namaz ile meşgul olup ardından gelip imama yetişmenin caiz olup olmadığına ihtilaf etmişken, kamet getirildikten sonra mescit içinde bir başka namaz ile meşgul olmanın caiz olmayacağı hususunda ittifak etmiştir (İbn Abdilber, 2017: 74).

Şâz Görüş ile İlgili Rivayetler; İbnü’l Münzir (öl. 318/930) bir kısım alimlerin kamet getirildikten sonra dahi mescit içinde sünnet namaz ile meşgul olmayı caiz gördüğü ile alakalı şâz bir görüş rivayet etmektedir (İbn Rüşd, 2016: 402).

Şâz Görüşün Delili; Kamet geldikten sonra mescit içinde sünnet namaz kılabilmenin caiz olduğu görüşünü savunanlar bu hususta ekseri ulemanın dayandığı ‘Kamet geldiği zaman

farzdan başka namaz yoktur' hadisini ya sahih bulmamış ya da duymamış olup bu hususta İbn Mes'ûd 'tan rivayet edilen bir görüşe dayanmaktadırlar (İbn Abidin, 2023: 378).

3.11 “Cenaze Namazı Abdestsiz Kılınabilir” Görüşü

Fukahâ beş vakit namaz için hadesten tahareti şart gördükleri gibi, cenaze namazı için de hadesten taharetin (abdestin) şart olduğunda müttefiktir (Nevevi, 2009: 5/222).

Şâz Görüş ile İlgili Rivayetler; İbni Hacer el-Heytemî (öl. 974/1567) Kitâbu'z Zevâcir adlı eserinde abdestsiz bir şekilde cenaze namazının kılınmasının caiz olduğu ile alakalı şâz bir görüşü İmam Şa'bî'den (öl. 104/722) nakletmektedir (İbn Hacer, 2018: 2/361).

Şâz Görüşün Delili; Abdestsiz olarak cenaze namazının kılınmasının caiz olduğu görüşünü benimseyenler, cenaze namazında rûkû ve secdeler bulunmadığından bunun namazdan ziyade dua olduğunu ve dua için de abdestin şart olmadığını söylemektedirler (İbn Rüşd, 2016: 473).

3.12 “Kendi İradesiyle Kendini Kusturan Kişinin Orucu Bozulmaz” Görüşü

Fukahâ kendi iradesiyle kusmanın orucunun bozulmadığı ve kendisine kaza gerekmeyeceğinde müttetik iken kendi iradesiyle kusanın orucunun bozulduğunda ve kendisine kaza gerekeceğinde de yine müttetikler (Nevevi, 2009: 6/319).

Şâz Görüş ile İlgili Rivayetler; İbnû'l Münzir el-İcmâ' adlı eserinde kendi iradesiyle kusan kişinin orucunun bozulmayacağı ve kendisine kaza gerekmeyeceği hususunda Hasan-ı Basrî'den şâz bir görüş nakletmektedir (İbn Kudame, 2009: 3/132).

Şâz Görüşün Delili; Kendi iradesiyle kusanın bile orucunun bozulmayacağı ve kendisine kaza gerekmeyeceği görüşünü benimseyenler kusma ile orucun bozulduğu hususunda varid olan hadislerin tümünü sahih görmemişlerdir (İbn Rüşd, 2016: 492).

3.13 “Orucunu Cima İle Bilerek Bozan Kişiye Kefaret Gerekmez” Görüşü

Fukahâ orucunu cima ile bilerek bozan kişiye hem kaza hem de kefarete gerekeceğinde müttetikler (Kasani, 2005: 2/98).

Şâz Görüş ile İlgili Rivayetler; İbn Rüşd Bidayetü'l Müçtehid adlı eserinde orucunu cima ile bilerek bozan kişiye kazadan başka bir şey gerekmeyeceği ile alakalı şâz bir görüş nakletmektedir (İbn Rüşd, 2016: 502).

Şâz Görüşün Delili; Bilerek yapılan cimadan ötürü kaza gerekip kefarete gerekmez, görüşünü benimseyenlerden bir kısmı bu hususta varid olan hadisleri işitmemiş olup, bir kısmı da bu hadisleri işitmesine rağmen bunların emir ifade etmesinde bir kesinlik görememişlerdir. Zira ilgili hadis de 'Köle azat etmeye ve yoksulları doyurmaya gücüm yetmez' diyen adama, adam hasta olmadığı halde Allah resulü (sav) altmış gün orucu şart koşmamış ya da hasta ise bile iyileşince tutması gerektiği ile alakalı bir emirde bulunmamıştır. Eğer farz olsaydı orucu her türlü bu adama emretmesi gerekirdi, demek suretiyle bu görüşlerini delillendirmişlerdir (İbn Rüşd, 2016: 510).

3.14 “Erkekler Mescitten Başka Bir Yerde İtikafa Girebilir” Görüşü

Fukahâ erkekler için itikafın mescitte şart olduğu, mescit dışında bir yerde erkeğin itikafa girmesinin caiz olmadığına müttetikler (İbn Teymiyye, 2001: 27/252).

Şâz Görüş ile İlgili Rivayetler; İbn Hacer el-Askâlanî, Fethu'l Barî adlı eserinde, İbni Lübâbe'den (öl. 330/942) mescitler dışında her mekânda itikafı caiz gördüğü ile alakalı şâz bir görüş nakletmektedir (Karafi, 2012: 2/534).

Şâz Görüşün Delili; Mescit dışındaki yerlerde de itikafı caiz görenler 'Mescitlerde itikafta iken kadınlara yaklaşmayın' ayetinin mefhumu muhalifine göre amel etmiş, mescitlerde girilen itikafta eşlerinize yaklaşamazsınız ama mescitlerin dışındaki yerlerde girilen itikaflarda yaklaşabilirsiniz, şeklinde anlamış ve dolayısıyla mescitlerin dışındaki yerlerde de itikafı caiz görmüşlerdir (İbn Rüşd, 2016: 530).

3.15 “Mukateb Köleye Zekat Farz Olur” Görüşü

Fukahâ kendisiyle mukatebe antlaşması yani efendisine bir miktar ücret ödemek suretiyle hür olma antlaşması yapmış olan köleye zekâtın farz olmadığına müttefiktirler (İbn Hümam, 2009: 2/160).

Şâz Görüş ile İlgili Rivayetler; İbnu'l Münzir el-İcma, İbni Kudâme ise Muğnî adlı eserlerinde mukateb köleye zekâtın farz olduğu ile alakalı Ebû Sevr'dan şâz bir görüş nakletmektedirler (İbn Kudame, 2019: 27495).

Şâz Görüşün Delili; Kendisiyle mukatebe antlaşması yapılan köleye zekât düşer, görüşünü benimseyenler, mukateb kölenin de hür köle gibi tam mülkiyet hakkına sahip olduğunu ve zekâtı emreden ayetlerin umumlarının mukateb köleleri de kapsadığını söylemektedirler (İbn Rüşd, 2016: 543).

4. Sonuç

Bu makalemizde fikhî eserlerde yer almasına rağmen birçok kişinin ilgisini ve dikkatini çekmemiş olan, icmâya muhalif şâz görüşleri ibadetler bağlamında tespit edip, bu görüşlere ve delillerine temas ettik. Şâz görüş sahiplerinin görüşlerini bazen ayetlere, bazen hadislerle, bazen de bu hususta akli birtakım içtihatlarla dayandırdığını, hiçbirinin delilsiz bir şekilde görüş beyan etmediklerini ortaya koymuş olduk. Bu açıdan şâz görüşler her ne kadar tercih edilen görüşler konumunda olmasa da üzerinde çalışmalar yapılmaya değer kıymetli görüşler olup, fıkıh ilmini güzelleştirip, zenginleştirmişlerdir. Bunun yanında fıkha olan güveni ve muhabbeti de artırmak suretiyle İslam'a güzel bir hizmet sunmuşlardır. İslam hukuku her ne kadar evrensel olup, tüm çağların, zamanların ve coğrafyaların ihtiyaçlarını karşılayacak potansiyelde olsa da bazen ortaya çıkan birtakım problemlerin çözümünde cumhurun ortaya koyduğu görüşler yeterli olmayıp, şâz da olsa birtakım görüşlerle de amel etme gereksinimi ortaya çıkmaktadır. “Bilmiyorsanız bilenlere sorun” (Nâhl 43) ayetinin bir gereği olarak bu şâz görüşlerle gönül rahatlığı ile amel edilebilmesi, bu görüşlerin kuvvetli delillere dayandığının bilinmesi ile mümkün olacaktır. Çok nadiren de olsa bazen şâz bir görüş cumhurun görüşünden daha kuvvetli ve günümüz şartlarına daha uygun olabilmektedir. Problemlerin ve sorunların her gün arttığı ve çeşitlendiği bu yüzyılda bu problemlere ve sorunlara İslam'i çözümlerin ortaya konulması için bazen şâz görüşlere başvurmanın kaçınılmaz olduğu açık hakikattir.

Kaynakça

- Aydınlı A. (2010). “Şâz”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. İstanbul.
- Baberti E. (2007). *İnaye Şerhu'l Hidâye*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.
- Hattabi A. (2010). *Mevâhibul Celîl*, Daru'l-Hadis, Kahire.
- İbn Abidin, (2023), Reddül-Muhtar, Darü'l Marife, Beyrut.
- İbn Abdilber, (2017). *Temhid*, Müessestil Furkan li't-Türasi'l-İslam, Londra.
- İbn Hacer el-Askalani, (2013). *Fethu'l Bârî*, Darü'r-Risaletü'l-Alemiyye, Beyrut.
- İbn Hacer el-Heytemi, (2008). *Kitabu'z Zevâcîr*, Darü'l-Lü'lü'e, Kahire.
- İbn Hazm, (2016). *Muhallâ*, Daru İbn Hazm, Beyrut.
- İbn Hazm, (2016). *İhkâm fi usulî'l-ahkâm*, Darul İbn Hazm, Beyrut.

- İbn Faris, (2011). *Mu'cemü mekâyisi'l-luga*, Darü'l- Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.
- İbn Hümam, (2009), *Fethu'l Kadir*, Darü'l Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut.
- İbn Kudame, (2009). *Muğnî*, Darü'l- Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.
- İbn Munzir, (2015). *Lisânü'l-'Arab*, Müessesetü'l-A'lemi li'l-Matbuat, Beyrut.
- İbn Munzir en-Nisaburi, (2012), , *el-Esvê*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut,
- İbn Rüşd, (2016). *Bidâyetu'l Muctehid*, Ensar Yayıncılık, İstanbul.
- İbn Teymiyye, (2001). *Mecmuatu'l Fetevâ*, Daru İbn Hazm, Beyrut.
- Karafi, (2012). *Zehîrâ*, Darü'l-Garbi'l-İslami, Beyrut.
- Kasani,(2005). *Bedâiu' Sanaî*, Darü'l- Hadis, Kahire.
- Kurtubi, (2003). *Ahkâmu'l Kûr'an*, Daru Alemi'l- Kütüb, Riyad.
- Kurtubi, (2010). *İstizkâr*, Darü'l-Kütübi'l- İlmiyye , Beyrut.
- Kurtubi, (2014). *el-Kâfi*, Darü'l-Gaddi'l- Cedit, Mansure, Kahire.
- Koçyiğit T. (2017). *Hadis İstilahları*, Diyanet Vakfı Yayınları,
- Makdisi el-Hanbeli, (1997). *el-Furu'*, Darü'l-Kütübi'l- İlmiyye, Beyrut,
- Mazeri, (2015). *Şerhû Telkîn*, Darü'l-Kütübi'l- İlmiyye, Beyrut.
- Merginani, (2006). *el- Hidâye*, Darü'l-Ferfur , Dimeşk.
- Nevevi, (2010). *Mecmu'*, Darü'l-Hadis, Kahire.
- Nevevi, (2016). *Şerhû Müslîm*, Darü'l-Ma'rife, Beyrut.
- Nisaburi, (2004). *el-İcma'*, Darü'l-Asar, Kahire.
- Öğüt S. (1993). *Cumhur*. Diyanet İslam Ansiklopedisi, İstanbul.
- Serahsi, (2009). *Mebsût*, Beytü'l-Efkari'd- Devliyye, Amman
- Suyuti, (2009), *Tedribü'r-râvî*, Beyrut.
- Şafi, (2008). *el- Üm*, Darü'l-Hadis, Kahire.
- Şevkani, (2008). *Neylu'l Evtâr*, Daru İbn Affan, Kahire.
- Şirbini, (2009). *Muğnîl Muhtac*, Darü'l-Fikr, Beyrut.
- Taberani, (1999), *el-Mu'cemu's-sağir*, Daru İhyai't-Turasi'l Arabi, Beyrut.
- Tirmizi, (2015). *Sünen-i Tirmizî*, Müessesetü'r- Risale Naşirun, Beyrut.
- Tusi, (2008). *Kitabu'l Hilâf*, Müessesetü'n- Neşri'l- İslami, Kum.
- Yerlikaya Ü. (2018). *Haşefî Düşüncede Hakikat-Mecâz İlişkisinin Kavranış Biçimine Etkisi Bakımından Sebep-İlletHüküm İlişkisi* (Araştırma Makelesi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Zeylai, (2010). *Nasbu'r Râye*, Darü'l- Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut